

WOHL LEGACY

COVENANT & CONVERSATION

RAV SACKS İLE İNANCI PERAŞADA BULMAK

“Covenant & Conversation yazı dizisine yaptıkları cömert bağış için Maurice Wohl Charitable Foundation’a teşekkür ederim. Maurice ileri görüşlü bir hayırseverdi. Eşi Vivienne son derece mütevazıydı. Adanmışlık ve zarafetin benzersiz bir birlikteliğiydiler ve yaşamak onlar için vermek demektir.”

Sol ve Sağ Beyin Yahudiliği

Tsav 5780

Aftara – Tora’dan haftalık *peraşanın* okunmasının yanı sıra peygamber kitaplarından bir parça – okuma uygulamasının tesisi çok eskidir, en az 2000 yıl öncesine dayanır. Otoriteler bu uygulamanın ne zaman, nerede ve neden tesis edildiğinden emin değildirler. Bazılarına göre bu, IV. Antiyohus’un MÖ ikinci asırda Yahudi uygulamalarını ortadan kaldırma teşebbüslerinin ateşlediği ve Hanuka bayramını kutlamamızın sebebi olan isyan zamanında başlamıştır. O dönemde, geleneksel bilgilerimize göre, Tora’nın cemaat halinde okunması yasaklanmıştı. Bu nedenle Hahamlarımız, peygamberler kitabından, insanlara haftalık *peraşanın* konusunu *hatırlatacak* temaya sahip bir parça okumamızı öngörmüşlerdir.

Başka bir görüşe göre bu uygulama, Yeoşua kitabı haricindeki peygamberlik kitaplarının otoritesini inkâr etmiş olan Şomronilerin ve sonraları Tsadokilerin görüşlerine itiraz etme amacıyla öngörülmüştür.

Aftaraların MS ilk yüzyıllarda var olduğunun açık kanıtları mevcuttur. İlk Hıristiyan metinleri, Yahudi uygulamasından bahsederken “Kanun ve Peygamberler” ifadesini kullanır ve bu da Tora (Kanun) ve *Aftara*’nın (Peygamberler) el ele gittiğini ve birlikte okunduğunu gösterir. Birçok ilk dönem *Midraş* öğretisi, Tora’dan pasukları, *aftara* pasuklarıyla bağdaştırır. Dolayısıyla bu eşleşme çok eskidir.

Birçok kez, *peraşa* ve *aftara* arasındaki bağlantı doğrudandır ve kendiliğinden kolaylıkla anlaşılır. Bazı zamanlardaysa, peygamberlik mesajının seçimi, öğretici amaçlı olup, bize Hahamlarımızın neyi *peraşanın* anahtar mesajı olarak anladıklarını söyler.

Beşalah *peraşası* örneğini ele alalım. *Peraşanın* merkezinde, Kızıldeniz’in yarılmasının ve Bene-Yisrael’in denizin içinden kuru toprakta geçişinin anlatımı yer alır. Bu, Tora’daki en büyük mucizedir. Bunun çok bariz bir tarihi paraleli vardır. Yeoşua kitabında yer alır. Yarden Nehri bölünmüş ve Bene-Yisrael’in kuru toprakta geçişine olanak vermiştir: “Yukarıdan akan sular durdu. ... çok uzakta bir sütun halinde yükseldi... Tüm Yisrael kuru toprakta geçerken, *A-Şem*’in Antlaşma Sandığı’nı taşıyan Koenler, tüm halk Yarden’i geçmeyi tamamlayana kadar Yarden’in içinde kuru toprakta sabit durdular” (Yeoşua perek 3).

Görünüşte, *aftara* olarak bariz tercihin bu olması gerekirdi. Ama bu seçilmemiştir. Bunun yerine Hahamlarımız, Şofetim kitabından Devora'nın şarkısını seçmişlerdir. Bu da bize sıra dışı düzeyde önemli bir şey söylemektedir: Geleneğimiz, Beşalah *peraşası*ndaki en önemli olayı, denizin yarılması olarak değil, Bene-Yisrael'in o olay vesilesiyle söyledikleri şarkı olarak tanımıştır. Bu, onların kolektif inanç ve sevinç şarkısıydı.

Bu da güçlü bir mesaj vermektedir: *Tora, insanlığın Tanrı hakkındaki kitabı değil, Tanrı'nun insanlık hakkındaki kitabıdır*. Şayet Tora bizim Tanrı hakkındaki kitabımız olsaydı, odak noktası, Tanrısal mucize olurdu. Bunun yerine odak noktası, insanların mucize karşısındaki cevabı olmuştur.

Dolayısıyla *aftaranın* seçimi bize, Hahamlarımızın neyi *peraşanın* ana teması olarak gördükleri hakkında çok şey anlatmaktadır. Ama bazı *aftaralar* vardır; o kadar sıra dışıdır ki, adeta birer paradoks olarak değerlendirilmeyi hak etmektedirler, çünkü içerdikleri mesaj, *peraşanın* mesajını takviye etmek bir yana, ona meydan okuyor görünmektedir. Bunun klasik bir örneği, Yom Kipur sabahı okuduğumuz *aftara*dır. Yeşayau kitabının 58. bölümünden alınmış olan bu *aftara*, peygamberlerin yazılarındaki en hayret verici parçalardan biridir:

Benim seçtiğim oruç bu mu – insanın canına eziyet ettiği bir gün?... Oruç ve Tanrı'nın lütuf günü diye buna mı diyorsun? Hayır! Benim seçtiğim oruç budur: Kötülük düğümlerini gevşet, kölelik zincirlerini kır. Ezilmişleri özgürlüğe gönder; her kölelik boyunduruğunu parçala. Ekmeğini aç olana böl ve zavallı fakirleri evine al. Çıplak gördüğünü ört: gözlerini kendi etinden [kardeşinden] öteye çevirme. (Yeşayau 58:5-7).

Buradaki mesaj hataya yer bırakmamaktadır. Bundan geçen haftaki *Covenant and Conversation* yazımızda bahsetmiştik. Tanrı'yla aramızdaki ve diğer insanlarla aramızdaki emirler birbirinden ayrılmaz niteliktedir. Eğer aynı zamanda insan kardeşlerinize karşı adalet ve şefkatle de davranmıyorsanız, oruç hiçbir işe yaramaz. Eğer başkalarına sevgiyle davranmıyorsanız, Tanrı'nın sizi sevmesini bekleyemezsiniz. Bu kadarı açıktır.

Ama bunu Yom Kipur'da, Tora'dan Koen Gadol'un o günde gerçekleştirdiği ibadeti tarif eden ve bununla birlikte “kendinize eziyet edin” emrini de içeren *peraşayı* okuduktan hemen sonra halk içinde okumak, çelişki derecesinde kulak tırmalayıcıdır. Bir tarafta Tora bize oruç tutmamızı, günahlarımız için kefaret aramamızı ve kendimizi arındırmamızı söylemekteyken, diğer tarafta Peygamber bize, bir tür sosyal adım atmadığımız veya en azından başkalarına onları onurlandıracak şekilde davranmadığımız takdirde bunların hiçbirinin işe yaramayacağını söylemektedir. Burada Tora ve *aftara*, kulağa sanki armoni içinde bir şarkı söylüyorlarmış gibi gelmeyen iki karşıt ses durumundadır.

Diğer marjinal örnek de bu haftaki *peraşamızın aftarasıdır*. Tsav *peraşası*, çeşitli *korban* türlerini konu eder. Bunun ardından Yirmeyau'nun anlaşılması neredeyse olanaksız olan şu yorumunu içeren *aftara* gelmektedir:

Çünkü atalarınızı Mısır'dan çıkardığım zaman, onlara konuşup kendilerine *Ola-korbanı* ve [*Şelamim*]-kesimi konularını emretmemiş, onlara şunu emretmişim: Bana itaat edin. Böylece sizin Tanrı'nız olacağım ve siz de Benim Halkım olacaksınız. Size emrettiğim her şeyde itaatle yürüyün ki sizin için iyi olsun. (Yirmeyau 7:22-23)

Bu sözler, *korbanların* Tanrı'nın Bene-Yisrael'e yönelik baştaki niyetinin bir parçası olmadığını belirtiyor görünmektedir. Bu durum, *peraşanın* içeriğinin ta kendisine aykırı gibidir.

Bu ne anlama gelmektedir? En basit açıklama bunun “Kendilerine *sadece Ola-korbanı* ve [*Şelamim*-]kesimi konularını emretmemiştim” anlamına geldiği şeklindedir. Onları emretmişim, ama kanunun tümü onlardan ibaret olmadığı gibi *korbanlar* kanunun başlıca amacını bile teşkil ediyor değildi.

İkinci bir açıklama ise, Rambam’ın ünlü tartışmalı görüşüdür. Bu görüşe göre *korbanlar* Tanrı’nın ideal bir dünya için istediği bir olgu değildi. O’nun istediği, *avodaydı*: Bene-Yisrael’in O’na ibadet etmelerini istiyordu. Ama onlar, antik dünyanın dini uygulamalarına alışkın oldukları için, henüz *avoda şebalev*, yani “kalbin ibadeti”, başka bir deyişle duayı düşünemiyorlardı. Mısır’daki (ve aslında o dönemde diğer her yerdeki) ibadet şekline alışkındılar ve orada ibadet, kurban anlamına geliyordu. Bu metinde Yirmeyau, Tanrısal bir perspektifle, *korbanların lehathila* değil, *bediavad* olduğunu, yani en baştan arzu edilen uygulama değil, ancak eylem yapıldıktan sonra, ideal olmamasına rağmen kabul edilen bir kavram olduğunu belirtmekteydi.

Üçüncü bir açıklama, Şemot 25’ten Vayikra 25’e kadar olan tüm olaylar zincirinin, Altın Buzağı olayına bir cevap olduğu şeklindedir. Başka bir yerde öne sürdüğüm gibi, bu, halkın, Tanrı’yu uzakta değil yakında, dağın tepesinde değil kampın içinde, sadece Moşe’nin değil herkesin erişebileceği şekilde ve yalnızca ender mucize anlarında değil gündelik bazda hissetme konusunda halkın duyduğu tutkulu bir ihtiyacı temsil etmekteydi. Mişkan’ın, oradaki ibadetin ve *korbanların* temsil ettiği işte buydu. Burası *ş-h-n*, yani “komşu” ile aynı kökten gelen *Şehina*, yani Tanrısal Mevcudiyet için bir meskendi. İbranice *korban* sözcüğü “yakına getirilen” anlamına gelir ve her bir *korban*, bir yakınlaşma eylemini temsil etmekteydi. Dolayısıyla Mişkan’da Tanrı halkın yakınına gelmekte ve halk da *korbanları* getirmek suretiyle Tanrı’ya yakınlaşmaktaydı.

Tanrı’nın baştaki planı bu değildi. Yirmeyau’nun buradaki sözlerinden ve Şemot 19-24’teki antlaşma seremonisinden anlaşıldığı üzere, esas niyet, Tanrı’nın, halkın hükümdarı ve kanun koyucusu olması şeklindeydi. Onların komşusu değil, kralı olacaktı. Yakın değil, uzak olacaktı (bkz. Şemot 33:3). Halk O’nun kanunlarına itaat edecekti; O’na düzenli olarak *korbanlar* getirmeyeceklerdi. Tanrı’nın *korbanlara* ihtiyacı yoktur. Ama Tanrı, halkın arzusuna cevap vermiştir – tıpkı halk Sinay’da O’nun baskın sesini dinlemeye devam edemeyeceğini söylediği zaman yaptığı gibi: “Bu halkın sana söylediklerini duydum. Söyledikleri her şey yerindeydi” (Devarim 5:25). *İnsanları Tanrı’ya yaklaştıran etken, halka bağlıdır, Tanrı’ya değil.* İşte bu nedenle, *korbanlar* Tanrı’nın baştaki niyeti değil, Bene-Yisrael’in manevi-psikolojik ihtiyacıydı: Tanrı’ya düzenli ve öngörülebilir zamanlarda yakın olma ihtiyacı.

Bu *aftaları* birbirine bağlayan nokta, Yahudiliğin ahlaki boyutu üzerindeki ısrarlarıdır. Yirmeyau’nun *aftaların* kapanış cümlesinde ifade ettiği üzere “Ben, yeryüzünde iyiliği, adaleti ve dürüstlüğü uygulayan *A-Şem*’im; zira bunlardan hoşnut olurum” (Yirmeyau 9:23). Bu kadarı açıktır. Ama gerçekten beklenmedik nitelikte olan nokta, Hahamlarımızın, birbirlerinden, tamamen farklı yerçekimi kanunlarına sahip farklı evrenlerden geliyormuş gibi görünecek kadar farklı özellikteki Tora kısımları ile peygamberlik metinlerini birbirine bağlamış olmalarıdır.

Yahudiliğin büyüklüğü budur. Yahudilik, çok ses için bestelenmiş bir koro senfonisidir. Yahudilik, farklı bakış açıları arasında sürekli vuku bulan bir tartışmadır. Ayrıntılı kanunlar olmadan, hiç *korban* yoktur. Tanah çağında *korbanlar* olmadan, Tanrı’ya yakınlaşmak yoktur. Ama eğer sadece *korbanlar* varsa ve bunlara hiçbir peygamberin sesi eşlik etmiyorsa, insanlar bir yandan Tanrı’ya ibadet ederken, diğer yandan insan kardeşlerini istismar edebilirler. Bir yandan erdemli insanlar olduklarını düşünüp, diğer yandan aslında sadece kendi gözlerinde erdemli olan insanlar olabilirler.

Yom Kipur ve Tsav *peraşalarında* duyduğumuz Koenlik sesi bize *neyi* ve *nasılı* anlatmaktadır. Peygamberlik sesi ise bize *nedeni* ve *niçini* anlatmaktadır. Bunlar beynin sağ ve sol lobları gibidir; veya bir şeyi stereo dinlemek veya 3-boyutlu olarak görmek gibi. İşte Yahudiliğin karmaşıklığı ve zenginliği budur ve bu durum, Tanah sonrası dönemde de *Alaha* ve *Agada* alanlarındaki farklı görüşlerle devam etmiştir.

Koenlik ve Peygamberlik seslerini bir araya getirin ve ritüelin, etik alanında bir idman olduğunu görürüz. Kutsal eylemleri tekrar tekrar gerçekleştirmek, beyni yeniden yapılandırır, kişiliği yeniden oluşturur, duyarlılıklarımızı yeniden şekillendirir. Hahamlarımız, emirlerin, insanları arı ve incelikli hale getirmek için verildiğini söylemişlerdir.¹ Harici eylem, içsel duyguları etkiler. Sefer a-Hinuh'un ifade ettiği gibi, "Kalp, eylemin peşinden gider".²

Tora ve Aftara arasındaki, Koenlik ve Peygamberlik sesleri arasındaki bu fügen, Yahudiliğin büyük şansının öğelerinden biri olduğuna inanıyorum. Hem nasıl davranacağımızı hem de bunun niçinini duymaktayız. Nasılı bilmezsek, yapılan eylem sakattır; niçini bilmezsek, bulunulan davranış kördür. Koenlikten gelen ayrıntıları, Peygamberlikten gelen vizyonla birleştirin ve manevi büyüklüğe sahip olacaksınız.

Şabat Şalom

Jonathan Sacks

Rabbi Sacks'ın diğer makaleleri için lütfen www.rabbisacks.org sitesini ziyaret edin.

    @rabbisacks

© Rabbi Sacks Tüm hakları saklıdır.

Rabbi Sacks'ın Ofisi Covenant and Conversation Trust tarafından desteklenmektedir.

¹ Tanhuma, Şemini, 12.

² Sefer a-Hinuh, Bo, Mitsva 16.